

Petičný výbor :

JUDr. Mgr. Anton Chromík, PhD., Chorvátska 199, 90081 Šenkvice - osoba určená na styk s orgánmi verejnej správy;

Mgr. Anna Verešová, Hlavná 158/179, 01314 Kamenná Poruba;

Mgr. Peter Kremský, Pri mlyne 11, 90203 Pezinok;

Doc. Mgr. art. Štefan Bučko, Koreničova 3, 81103, Bratislava;

Mgr. Alfonz Juck, Kriková 10, 82107 Bratislava;

Prof. MUDr. Eva Grey, PhD., Púpavová 4, 841 04 Bratislava;

Ing. Tomáš Kováčik, PhD., Beňadická 3, Bratislava

(ďalej aj „petičný výbor“)

Bratislava 8. októbra 2014

**Ústavný súd Slovenskej republiky
Hlavná ul. č. 110
Košice**

Navrhovateľ:

Prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska

(ďalej aj „prezident“)

Druhý účastník konania:

Petičný výbor, zastúpený JUDr. Mgr. Antonom Chromíkom, PhD., Chorvátska 199, 900 81 Šenkvice

Stanovisko petičného výboru k návrhu prezidenta Slovenskej republiky Andreja Kisku na začatie konania o predmete referenda podľa čl. 95 ods. 2 a čl. 125b ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „Ústava SR“) a podľa § 41f ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení zákona č. 124/2002 Z. z. zo dňa 3.9.2014 (ďalej aj „návrh“)

Príloha 1/1: Výsledky prieskumu agentúry Focus

I.

Petičný výbor predložil prezidentovi SR petíciu za vypísanie referenda so štyrmi otázkami, ktorou bol prezident požiadaný, aby vyhlásil referendum s nasledovnými otázkami:

1. Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spoložitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou? (ďalej aj „prvá otázka“)

2. Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich následná výchova? (ďalej aj „druhá otázka“)

3. Súhlasíte s tým, aby žiadnemu inému spoložitiu osôb okrem manželstva nebola priznaná osobitná ochrana, práva a povinnosti, ktoré sú právnymi normami k 1.3.2014 priznané iba manželstvu a manželom (najmä uznanie, registrácia či evidovanie ako životného spoločenstva pred verejnou autoritou, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča)? (ďalej aj „tretia otázka“)

4. Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania? (ďalej aj „štvrtá otázka“).

II.

K aktívnej procesnej legitímácii prezidenta Slovenskej republiky na konanie o predmete referenda.

Prezident Slovenskej republiky v zmysle čl. 95, ods. 2 Ústavy SR, požiadal návrhom Ústavný súd SR o rozhodnutie, či predmet referenda je alebo nie je v súlade s Ústavou SR. Ústavný právnik Ján Drgonec sa na túto možnosť prezidenta SR nepozera veľmi priaznivo: „*Ochrana ústavnosti v SR vychádza z koncepcie následnej ochrany ústavnosti. Čl. 95, ods. 2 Ústavy SR sa od tejto koncepcie odklonil v smere predbežnej ochrany ústavnosti. Z koncepcného hľadiska ide zároveň o vstup súdnej moci do uplatňovania priamej demokracie. Súhlas s kontrolou súdnej moci nad ľuďmi, ktorí sa rozhodol vykonať svoju moc priamo, sa v ústavnom práve nevyslovuje bez váhania. V niektorých štátoch (napr. USA, Írsko, Francúzsko) dokonca existuje podrobné teoretické odôvodnenie, prečo nie je možné.*“ (J. Drgonec, *Ústava Slovenskej republiky*. Komentár, Heuréka, Šamorín 2003, str. 520).

Podobný právny názor majú aj ďalší ústavní právnici: niektorí to nazývajú ako nesystémové, lebo „ustanovením sa zavádza do ústavného systému predbežná kontrola ústavnosti a vstup súdnej moci do priamej demokracie“ (napr. D. Nikodým, *Referendum*, Právny obzor 85/2002, č. 5-6, str. 398), iní ako určitá forma výnimky, ku ktorej „môže dôjsť len vo výnimočných prípadoch“ (J. Svák, *Ochrana ústavnosti*, in: J. Svák-Ľ. Cibulka, *Ústavné právo Slovenskej republiky, Osobitná časť*, 5. Aktualizované vydanie, Eurokódex, Paneuropská vysoká škola, Bratislava 2013, str. 588).

Vážne konzekvencie súvisiace s rozhodovaním pripomína Ľubor Cibulka, keď tvrdí, že „referendá boli vždy predmetom politického zápasu“ (Ľ. Cibulka, *Referendum*, in: J. Svák-Ľ. Cibulka, *Ústavné právo Slovenskej republiky...*, str. 407). Rovnaký právny názor zastáva aj Nikodým (in: *Referendum*, in: Právny obzor..., str. 407). Ak totiž prezident SR prenesie zodpovednosť za predmet referenda na Ústavný súd SR, prenesie „politickú zodpovednosť za vyhlásenie referenda na Ústavný súd“ (J. Drgonec, *Ústava SR. Komentár*, str. 520).

Práve na obmedzenosť a výnimočnosť použitia tohto inštitútu poukazuje aj ďalší ústavný právnik Radoslav Procházka, keď uvádza: „*„Právný výklad ponúka americký*

liberálny filozof Balkin, keď píše: „Práve v okamihoch, keď sú občania najviac motivovaní a angažovaní, majú pokrokári najmenšiu radosť z výsledkov. Zenergizovaná verejnosť je, nanešťastie, posilnená ľudovými postojmi a ľudovými emóciami. Pokrokárstvo má tendenciu podozrievať takúto energiu, považujúc ju za zle informovanú a pomýlenú prefikanou manipuláciou. Pokrokárstvo preto neustále dúfa v aktívnych občanov, ale zároveň sa vždy bojí, že dosiahne to, po čom túži. ... Je to súčasne dôvera v demokratický proces v jeho abstraktnej podobe, spojená s nedôverou v ten istý proces, ak ho realizujú a kontrolujú obyčajní občania.“ Ja dodávam, že uzatváranie prístupových ciest k rozhodovaniu občanov o otázkach spoločného záujmu je zároveň uzatváraním výpustov, ktoré týmto občanom – nemajúcim už viac, než svoj hlas – slúžia na ventiláciu frustrácie z totálneho odcudzenia elit od normatívnych očakávaní a predstáv spoločenstva, ktoré vedú.

Zásadou je trvanie na konštantnom výkladovom pravidle, ktoré som nevymyslel, iba našiel v ústavnej judikatúre a pochopil: Právo na referendum je pravidlom, obmedzenie tohto práva je výnimkou z neho. Práva sa vykladajú extenzívne, výnimky z nich reštriktívne, tak, aby podstata práva zostala zachovaná.“ (Procházka, Radoslav: Sport sa je správne, Týždeň. č. 36/2014.)

Výklady ústavných právnikov o splnení podmienky výnimočnosti použitia tohto oprávnenia prezidenta Slovenskej republiky boli doposiaľ bez pochyb uplatňované všetkými predchádzajúcimi prezidentmi Slovenskej republiky pri uplatňovaní ich práv vyplývajúcich im z ustanovení Ústavy SR a preto sa žiaden z nich neobrátil na Ústavný súd SR. Predchádzajúci prezidenti rešpektovaním tohto pravidla ukázali, že vidia povahu demokracie rovnako ako ju videl Chesterton: *„demokracia verí, že najdôležitejšie veci sa musia prenechať na obyčajných ľudí – spájanie pohlaví, výchova detí, zákony štátu. To je demokracia; v tú som vždy veril.“* (Chesterton, Gilbert, Keith: Ortodoxia. SSV. Trnava 2014. s. 58)

Prípady predložených otázok podmienku výnimočnosti použitia oprávnenia prezidenta nespĺňa. Nejde o obmedzenie žiadnych práv, tobôž nie základných práv a slobôd, pretože také práva neboli v Slovenskej republike párom rovnakého pohlavia priznané.

Citované ustanovenie Ústavy SR o práve prezidenta predložiť návrh o súlade predmetu referenda nie je neobmedzené, ale je potrebné ho vnímať a uplatňovať v kontexte ostatných ustanovení Ústavy SR ako aj v súlade s prirodzenými ústavnými zvyklosťami, ktoré boli uplatňované predchádzajúcimi ústavnými činiteľmi v súvislosti s referendom.

Podľa článku 2 ods. 1 Ústavy SR *„Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.“*

Ústava nekladie v tomto základnom ustanovení žiadnu hierarchiu spôsobov uplatňovania štátnej moci, práve naopak. Vo svetle tohto základného zdroja štátnej moci dáva základné mantinely pre dôvodnosť aplikácie postupu podľa článku 95, ods. 2 Ústavy SR pri výkone právomoci prezidenta. Občania sú tým prvým suverénom, ktorý nemá byť umlčovaný.

Podľa článku 2, ods. 2 Ústavy SR štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Rozhodnutie prezidenta vyvoláva

viacero otázok aj v súvislosti s poňatím dôvodov, ktoré boli návrhom prezidenta SR predložené Ústavnému súdu SR.

V prvom rade ide o vznik pochybností, ktorými odôvodňoval prezident SR svoj návrh a oprávnenosť využitia čl. 95 ods. 2 Ústavy SR. V rámci ústavnej praxe bude vyvolávať toto rozhodnutie vážne otázky ohľadom všetkých predchádzajúcich referend:

Dotýkala sa referendová otázka z roku 1994 o preukazovaní finančných prostriedkov použitých pri dražbách a privatizácii základného práva týchto osôb na vlastníctvo?

Dotýkala sa referendová otázka v referende z roku 1997 o tom, či občania súhlasia, aby sa prezident SR volil priamo ich základného práva na voľbu v zmysle čl. 30 Ústavy SR?

Dotýkala sa otázka o zákaze privatizácie strategických podnikov možného základného práva na vlastníctvo osôb, ktoré sa zaujímali o privatizáciu?

Dotýkali sa referendá o skrátení funkčného obdobia Národnej rady v roku 2000 a 2004 základného práva osôb na volebné právo?

Dotkla sa referendová otázka z roku 2010 o zrušení povinnosti platiť za úhradu Slovenskej televízii a rozhlasu práva osôb na vlastníctvo? Dotýkala sa referendová otázka o vyňatí politikov z práva na odpoveď podľa tlačového zákona ich práva na ochranu súkromia a ľudskú dôstojnosť? Dotýkala sa otázka o znížení počtu poslancov základného práva občanov na voľbu ich zástupcov?

Vzhľadom k rozhodnutiam prezidentov Slovenskej republiky sa domnievame, že ustálenou praxou bolo rešpektovanie inštitútu priamej demokracie ako ústavne legitímneho prvku vyjadrenia štátnej moci, ktorej majú ústavní činitelia slúžiť, nie vytvárať prekážky.

Oblasť základných práv je stabilizovaná a úlohou súdov je podieľať sa na ich ochrane, nie na vytváraní nových základných práv. Podľa článku 13 ods. 2 Ústavy SR medzi základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.

Ústavný súd Slovenskej republiky v rámci svojej doterajšej judikatúry opakovane zdôraznil, že predmetom ochrany poskytovanej ustanovením čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky sú ústavné princípy a demokratické hodnoty vytvárajúce vo svojom súhrne a vzájomnej previazanosti koncept materiálneho právneho štátu.

V zmysle článku 30, ods. 1 Ústavy SR majú občania právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov.

Podľa názoru ústavného súdu je povinnosťou všetkých štátnych orgánov zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia tými subjektmi, ktorým boli priznané (m. m. I. ÚS 17/99, I. ÚS 44/99). Materiálny právny štát sa nezakladá na zdanlivom dodržiavaní práva, či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom. Podstata materiálneho právneho štátu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.

Vznik pochybností o ústavnosti otázok citovaných v návrhu prezidenta SR nie je dostatočne zdôvodnený a využitie kompetencie prezidenta je v rozpore so zmyslom a povahou vyššie citovaných ustanovení Ústavy SR.

II.

Pojem základné práva a slobody

Podľa nášho názoru pojem „základné práva a slobody“ tak, ako ho definuje Ústava SR (názov II. hlavy Ústavy SR) je pojmom autonómnym od pojmu „ľudské práva a základné slobody“ používaného pri medzinárodných zmluvách a nemožno tieto pojmy ani stotožňovať, či zamieňať. Stotožňovanie či zamieňanie týchto pojmov by viedlo k oslabeniu suverenity Slovenskej republiky a právomoci Ústavného súdu SR autonómne vykladať pojmy obsiahnuté v Ústave SR.

Medzinárodné zmluvy môže Slovenská republika vypovedať a tým by prestali byť súčasťou nášho právneho poriadku. Hoci nič nebráni Ústavnému súdu SR pri výklade sa inšpirovať výkladmi iného orgánu založeného medzinárodnou zmluvou je principiálne nesprávne stotožňovať obsah pojmu základné práva podľa Ústavy SR so základnými právami definovanými podľa jednotlivých medzinárodných zmlúv.

Článok 7, ods. 5 Ústavy SR hovorí o prednosti citovaných medzinárodných zmlúv pred zákonmi, nie však pred Ústavou SR. O ústavnej autonómii pojmu svedčí aj rozdiel v používaní pojmu základné práva a slobody oproti pojmu spomínanému v článku 7, ods. 5 Ústavy SR, ktorý hovorí pri medzinárodných zmluvách o medzinárodných zmluvách o „ľudských právach a základných slobodách“.

Kompetencia Ústavného súdu SR podľa článku 95 ods. 2 Ústavy SR, v ktorom Ústavný súd SR rozhoduje o súlade s Ústavou SR a ústavnými zákonmi je obsahovo odlišená od článku 125, ods. 1, písm. a) Ústavy SR, podľa ktorého Ústavný súd rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Vychádzajúc z článku 30, ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého majú občania právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí **priamo** alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov v súvislosti s článkom 13, ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého **medze základných práv a slobôd** možno upraviť **za podmienok ustanovených touto ústavou** len zákonom, je potrebné vykladať obmedzenie článku 93, ods. 3 Ústavy SR na pojem, ktorý definuje samotná Ústava SR.

Tejto dikcii zodpovedá aj kompetencia Ústavného súdu SR, ktorá je obmedzená na rozhodovanie o súlade s Ústavou a ústavnými zákonmi, nie o súlade s obsahom medzinárodných zmlúv.

Per analogiam autonómiu pojmov definovaných v Ústave SR podporuje aj stanovisko k iným pojmom ako je napríklad pojem „zbytočné prietahy“ zadaným v Ústave SR,

kde ich rozlišuje osobitne aj od pojmov obsiahnutých v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „Dohovor“) (I. ÚS 70/02).

Význam suverenity Slovenskej republiky v kultúrno-etických otázkach predpokladá aj Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o zvrchovanosti členských štátov Európskej únie a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach schválená Národnou radou Slovenskej republiky uznesením z 30. januára 2002 č. 1853, v ktorej Národná rada Slovenskej republiky potvrdila, že považuje za užitočné a potrebné rešpektovanie princípu zvrchovanosti členských štátov Európskej únie v kultúrno-etických otázkach, ktorý sa má uplatniť ponechaním rozhodovania o kultúrno-etických otázkach, ochrany rodiny a inštitúcie manželstva ako základu spoločnosti ako i rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, výchovy a vzdelávania vo výlučnej právomoci členských štátov a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii a rešpektovaní tohto princípu zvrchovanosti Európskou úniou.

Nie je preto nič nezvyklé, ak na výslovnej autorite a autonómnej kompetencii ústavného súdu napríklad aj vo vzťahu k vykladaniu pojmov Lisabonskej zmluvy a jej súladnosti s princípmi nemeckého ústavného práva napríklad trvá aj nemecký ústavný súd.

Z týchto dôvodov nepovažujeme za správny ani návrh výroku rozhodnutia v návrhu, ktorým sa predpokladá súvis s ustanovením čl. 7 ods. 5 Ústavy SR.

III. Prvá otázka

Argumentácia prezidenta SR je sama v sebe vnútorne rozporná. Oprávnené pochybnosti v prvej oblasti sa vylučujú so vznikom pochybností v druhej oblasti. Ak vzhľadom k prijatej novele Ústavy SR už nejde o dôležitú otázku verejného záujmu, ako to prezentuje návrh prezidenta SR, nemohli by prezidentovi SR vzniknúť pochybnosti v druhej oblasti, ktoré zdôvodňuje časťou odôvodnenia v rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva. Tým sa iba dokazuje, že ide o dôležitú otázku verejného záujmu.

Obsahom položenej otázky nie je definícia manželstva, tak ako ju pozná Ústava SR, ale otázka či občania súhlasia s tým, aby sa nerozširoval pojem manželstva na žiadne iné spoložitia osôb. Táto otázka nie je vylúčená v spoločnosti ani po prijatí novely Ústavy SR a preto ide o dôležitú otázku verejného záujmu, ku ktorej majú právo vyjadriť sa ľudia. Dôležitosť tejto otázky ako otázky verejného záujmu dokazuje aj diskusia poslancov NR SR o včlenení registrovaných partnerstiev priamo do Ústavy SR.

Ide o horúcu prebiehajúcu diskusiu, ktorá neprestala po schválení Ústavy SR, čoho dôkazom sú aj diskusie a lobbying skupín podporujúcich manželstvá osôb rovnakého pohlavia, a má priestor aj v kauzách na Európskom súde pre ľudské práva (ďalej aj ESLP“).

K citovanému rozhodnutiu Kozak v. Poľsko je potrebné povedať, že toto rozhodnutie sa netýka predmetnej otázky, ale otázky prechodu nájmu bytu. Prvá otázka nezasahuje do práva na súkromný život a neobmedzuje sexuálne menšiny na vedenie súkromného života. Vo

vztahu k tomu, či pod právo na súkromie definované v Dohovore je možné priradiť právo na manželstvo, existujú konkrétne rozhodnutia ESLP: napr. Schalk v. Rakúsko, či v poslednej dobe Hämäläinen v. Finland, ktoré potvrdili, že právo na manželstvo nespadá pod právo na súkromie, ani pod ochranu článku 12 Dohovoru. Citujeme z rozhodnutia Hämäläinen v. Finland:

„71. Súd pripomína svoju judikatúru, podľa ktorej článok 8 Dohovoru nemožno vykladať tak, že tento ukladá povinnosť zmluvným štátom poskytovať rovnakopohlavným párom prístup k manželstvu. (viď Schalk a Kopf proti Rakúsku, číslo 30141/04, § 101, ECHR 2010).”

“96. Súd pripomína, že článok 12 Dohovoru je lex specialis pre právo vstúpiť do manželstva. Toto zaisťuje základné právo muža a ženy uzavrieť manželstvo a založiť rodinu. Článok 12 výslovne stanovuje, že manželstvo spadá pod reguláciu vnútroštátnych právnych predpisov. Článok zakotvuje tradičné poňatie manželstva ako zväzku medzi mužom a ženou (pozri Rees proti Spojenému kráľovstvu, citovaný vyššie, § 49). Aj keď je pravda, že niektoré zmluvné štáty rozšírili manželstvo aj na partnerov rovnakého pohlavia, článok 12 nemožno vykladať tak, že ukladá povinnosť zmluvných štátov umožniť prístup k manželstvu rovnakopohlavným párom (viď Schalk a Kopf proti Rakúsku, citovaný vyššie, § 63).”

Prvá otázka sa týka výlučne toho, či sa má alebo nemá rozšíriť pojem manželstva aj na páry rovnakého pohlavia. Predmetom referenda nie je zásah do práva muža a ženy na manželstvo, táto oblasť je výslovne v otázke vylúčená. Právo na manželstvo osôb rovnakého pohlavia nie je základným právom v zmysle našej Ústavy SR ani v zmysle medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná. Preto, predmetom referenda pri prvej otázke nie je základné právo či sloboda.

IV.

Spoločná argumentácia k druhej a tretej otázke

Argumentácia k druhej a tretej otázke je v návrhu prezidenta SR spojená. Otázky sú však samostatné a mali by byť posudzované osobitne.

K používaniu pojmov v druhej a tretej otázke.

Samotné používanie pojmov nemôže zakladať dôvod na prijatie názoru o tom, že predmetné otázky obsahujú predmet základných práv a slobôd. Tak ako používanie pojmov v sťažnosti na ESLP okamžite nezakladá porušenie Dohovoru. Pri odlíšení toho, čo je právom definované a známe od toho, čo sa má právom definovať ako nové, sa používa bežne negatívne vymedzenie pojmami „okrem“, „žiadnemu inému“ práve preto, aby sa jasne vymedzil obsah, ktorého sa predmetná otázka nedotýka.

Ak si všimneme skladbu otázok, ide o jasné negatívne vymedzenie oproti definovaným pojmom a právam tak, ako ich pozná zákon o rodine. Nezasahujú do ich obsahu a ani sa ich nedotýkajú. Podstatou je položenie otázky na oblasť, v ktorej neexistuje právna úprava a do oblasti, kde nie sú definované žiadne práva či slobody.

V tejto súvislosti správne návrh uvádza, že základné práva a slobody je možné uplatniť si v limitoch daných zákonom. (Nález Ústavného súdu SR PL. ÚS 03/08) Základné práva a slobody sú zaručené v limitoch ustanovených v čl. 51 ústavy, podľa ktorého domáhať sa práv možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.

Každá z otázok sa pýta občanov na to, či chcú alebo nechcú zaviesť nové práva v oblasti adopcií, t. j. či chcú, alebo nechcú rozšíriť osvojenie aj na iné páry alebo skupiny. Či chcú alebo nechcú priznať práva, ktoré doposiaľ výlučne patrili iba manželom a manželstvu aj iným párom, alebo skupinám. V žiadnom prípade nie je možné druhú a tretiu otázku pochopiť tak, akoby zasahovala do práv manželov, či osvojenia manželmi.

Súčasný právny stav neumožňuje ani registrované partnerstvá, ani adopcie detí párami, či skupinami rovnakého pohlavia.

Diskriminácia

Ústavný súd SR vo svojom rozhodnutí PL. ÚS 16/08 (čl. 12 ods. 2 Ústavy ako generálna ochrana pred diskrimináciou): „*Všetky ustanovenia Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len "ústava") o rovnosti treba vnímať, interpretovať a uplatňovať v organickej väzbe, čo zvlášť platí o tých ustanoveniach ústavy, ktoré sú formulované vo všeobecnej podobe (čl. 12 ods. 1 prvá veta, čl. 12 ods. 2 a čl. 13 ods. 3 ústavy), keďže predstavujú základné východisko uplatnenia princípu rovnosti v konkrétnom prípade, resp. v konkrétnej situácii. Ustanovenie čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy predstavuje vyjadrenie ústavného princípu rovnosti v najvšeobecnejšej podobe, ktoré garantuje rovnosť v jej prirodzeno-právnom poňatí, t.j. ľudia sa rodia rovní a sú rovní v zmysle svojej fyzickej existencie. **Takto všeobecne ponímaná rovnosť si ale vyžaduje konkretizáciu pre jednotlivé skupiny subjektov práva, konkrétne právne prípady a právne situácie.***“

Návrh argumentuje prípadom X. proti Rakúsku, podľa ktorého ESLP však v tejto veci rozhodol:

„– desiatimi hlasmi k siedmim, že došlo k porušeniu čl. 14 (zákaz diskriminácie) v spojení s čl. 8 (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) z dôvodu odlišného zaobchádzania so sťažovateľmi v porovnaní so slobodnými párami osôb opačného pohlavia, v ktorých si jeden z partnerov želal adoptovať dieťa druhého partnera;

– jednomyseľne, že nedošlo k porušeniu čl. 14 (zákaz diskriminácie) v spojení s čl. 8 (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života) dohovoru, ak sa pozícia sťažovateľov porovná s pozíciou manželského páru, v ktorom si jeden z manželov želal adoptovať dieťa druhého manžela“.

Hoci samotný rozsudok vyvolal mimoriadne kontroverzie, Slovenskej republiky sa dotýka práve táto druhá časť (jednomyseľné rozhodnutie), keďže nemáme povolenú adopciu slobodnými heterosexuálnymi párami, ani registrované partnerstvá. Nepôjde preto o žiadnu diskrimináciu. Súčasne ESLP zdôraznil, že Dohovor neukladá Vysokým zmluvným stranám povinnosť rozšíriť právo na adopciu nevlastného dieťaťa na slobodné páry.

ESLP v rozsudku Gas a Dubois proti Francúzsku v bode 68 jasne odmietol argument o analogickosti situácie registrovaných partneriek vo vzťahu k adopciám druhým partnerom ako manželom nasledovne: „*Súd týmto argumentom nie je presvedčený. Pripomína, ako už v*

minulosti uviedol, že manželstvo udeľuje tým, ktorí ho uzatvoria, špecifický status. Výkon práva uzavrieť manželstvo je chránený [čl. 12 Dohovoru](#) a nesie so sebou sociálne, osobné a právne dôsledky (Burden proti Spojenému kráľovstvu, vyššie uvedený, § 63 a Joanna Shackell proti Spojenému kráľovstvu; porovnaj tiež Nylund proti Fínsku, Lindsay proti Spojenému kráľovstvu a SŁerife Yigýit proti Turecku). Súd je preto toho názoru, že nie je možné mať za to, že v oblasti osvojení druhým rodičom sú sťažovateľky v porovnateľnej právnej situácii s manželskými párami.“

Rozhodnutie ESLP vo veci Kozak v. Poľsko sa netýka predmetných otázok, ale rozdielneho prístupu pri stanovovaní práv pre konkubinát muža a ženy a sexuálneho vzťahu muža a muža pri prechode nájmu bytu. Pri posudzovaní zohralo kľúčovú úlohu ustanovenie poľského zákona (napr. bod 34 Kozak), ktoré spájalo práva na prechod nájmu bytu aj s „de facto manželským spoložitím“ (konkubinátom) a z konkubinátu boli poľskými súdmi a poľskou právnou úpravou vylúčené homosexuálne páry pri prechode nájmu bytu. : „99. *Hľadanie rovnováhy medzi ochranou rodiny v tradičnom ponímaní a Dohovorom zaručených práv sexuálnych menšín je zo svojej podstaty náročná a chýlostivá úloha, ktorá vyžaduje od štátu, aby zmieril strany, ktoré voči sebe stoja v zásadnej opozícii. Napriek tomu, s ohľadom na úzky priestor pre uváženie, ktorá štátu svedčí vo vzťahu k opatreniam založeným na sexuálnej orientácii, nie je možné považovať všeobecne vylúčenie osôb žijúcich v homosexuálnom vzťahu z možnosti dosiahnuť prechod nájmu k bytu za nevyhnutné opatrenie potrebné k ochrane rodiny v tradičnom zmysle (Karner proti Rakúsku, § 41). Navyše poľská vláda nepredložila žiadne presvedčivé dôvody, ktoré by odôvodňovali rozdielne zaobchádzanie medzi heterosexuálnymi a homosexuálnymi párami. Skutočnosť, že § 8 ods. 1 zákona o nájme bytov bol zakrátko nahradený ustanovením, ktoré nerobí rozdiely medzi „manželským“ a iným druhom spoložitia, len potvrdzuje, že neboli dané dôvody pre takúto úpravu.“*

Žiadna z položených otázok (ani tretia otázka) sa však nevzťahuje k tejto oblasti. Podľa § 706 ods. 1 Občianskeho zákonníka v platnom znení právo prechodu nájmu bytu nepatrí výlučne iba manželom: „*Ak nájomca zomrie a ak nejde o byt v spoločnom nájme manželov, stávajú sa nájomcami (spoločnými nájomcami) jeho deti, vnuci, rodičia, súrodenci, zať a nevesta, ktorí s ním žili v deň jeho smrti v spoločnej domácnosti a nemajú vlastný byt. Nájomcami (spoločnými nájomcami) sa stávajú aj tí, ktorí sa starali o spoločnú domácnosť zomretého nájomcu alebo na neho boli odkázaní výživou, ak s ním žili v spoločnej domácnosti aspoň tri roky pred jeho smrťou a nemajú vlastný byt.“*

Hoci judikatúru ESLP nepovažujeme za relevantnú pre výklad Ústavy SR a ústavných zákonov SR ani v judikatúre ESP neexistuje požiadavka na zavedenie registrovaných partnerstiev ako sa to jasne uvádza v rozhodnutí Schalk a Kopf proti Rakúsku (2010) č. 30141/04 (ESLP, 24.6.2010) body 104 a 105: „*Ešte je potrebné preskúmať, či v okolnostiach tohto prípadu mal žalovaný štát zabezpečiť, aby žiadatelia mali prístup k alternatívnej právnej úprave svojho vzťahu ešte predtým, ako tak tento štát urobil. (104) Súd nemôže prehliadnuť, že medzi štátmi vzniká konsenzus týkajúci sa zavedenia právnej úpravy vzťahov párov rovnakého pohlavia. Navyše, tento trend v poslednom desaťročí rýchlo napredoval. Napriek tomu, štáty, ktoré právnou úpravu párov rovnakého pohlavia zaviedli, stále nie sú vo väčšine. Z tohto vyplýva, že predmetná oblasť sa stále musí pokladať za takú, v ktorej ešte dochádza k vývoju práv a v ktorej sa nedosiahol konsenzus, a štáty musia disponovať voľnou úvahou v načasovaní zavedenia legislatívnych zmien. (105).“*

Neexistuje konsenzus medzi štátmi, ale hlavne chýba všeobecný konsenzus medzi občanmi v Slovenskej republike. Mienka ľudí sa prejavila vyzbieraním viac ako 408000 podpisov pre zachovanie materiálneho status quo, a dokonca po odovzdaní prezidentovi SR prišlo ďalších 10000 podpisov. Skoro desať percent všetkých voličov si myslí, že ide o dôležitú otázku verejného významu. Viaceré reprezentatívne prieskumy verejnej mienky renomovaných agentúr (POLIS, FOCUS), posledný reprezentatívny prieskum realizovaný v septembri 2014 (výsledok pripojený v prílohe k podaniu) potvrdzujú, že táto téma je výrazná a v populácii existuje výrazne prevažujúci názor na zachovanie materiálneho status quo.

Jedinečnosť manželstva

Samotná druhá otázka sa týka iba zachovania súčasného právneho stavu v oblasti adopcií tretia otázka zachovania jedinečnosti práv, ktoré patria iba manželstvu. Uchovanie jedinečnosti, výlučnosti týchto práv je v plnom zhode s ústavnými mantinelmi, podľa ktorých je manželstvo, tak ako to hovorí čl. 41 ods. 1 Ústavy SR jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona.

Pokiaľ by ústavodarca chcel v rámci rodinných vzťahov postaviť registrované partnerstvá na rovnakú úroveň ochrany ako manželstvá, uviedol by ich medzi rodinnoprávnymi inštitútmi. Z blízkej reálnej minulosti však vieme, že návrh, ktorý by zakotvoval registrované partnerstvá do Ústavy SR bol neprijatý.

Na margo používania medzinárodnoprávných dohovorov, existuje Európska sociálna charta, ktorá predpokladá opačný prístup, akým sa argumentuje v návrhu. Osobitná podpora rodiny je našim explicitným medzinárodným záväzkom. Podľa čl. 16 Európskej sociálnej charty medzi práva patrí aj právo rodiny na plný rozvoj rodiny ako základnej bunky spoločnosti napríklad pomocou mladým manželstvám: *„Na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na plný rozvoj rodiny ako základnej jednotky spoločnosti sa zmluvné strany zaväzujú podporovať hospodársku, právnu a sociálnu ochranu rodinného života prostredníctvom sociálnych a rodinných dávok, finančnými opatreniami, výstavbou bytov na bývanie rodín, pomocou mladým manželstvám alebo inými vhodnými opatreniami.“*

Návrh neústavnosť a diskrimináciu druhej a tretej otázky zdôvodňuje rozsudkom Súdneho dvora Európskej únie (ďalej aj „Súdny dvor“) z 1. apríla 2008, C-267/06, Maruko¹ (ďalej aj „Maruko“) a rozsudkom Súdneho dvora Európskej únie z 10. mája 2011 C-147/08, Römer² (ďalej aj „Römer“).

Generalizujúce tvrdenie obsiahnuté v návrhu, že *„Súdny dvor trvá na tom, aby osoby žijúce v registrovanom partnerstve požívali rovnaké dávky, ako patria manželom a aby teda*

---

¹

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d64d4b5aa7bb2d4bdc8e35924c856a3d3c.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuOb3f0?text=&docid=70854&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=345608>

² [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=80921&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=212609)

[text=&docid=80921&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=212609](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=80921&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=212609)

nedochádzalo k diskriminácii na základe sexuálnej orientácie“ však nie je pohľadom Súdneho dvora.

Súdny dvor si v oboch rozhodnutiach Maruko a Römer uvedomuje limity, ktoré dáva Smernica a v bode 3 cituje odôvodnenia č. 13 a 22 Smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (Ú. v. ES L 303, s. 16; Mim. vyd. 05/004, s. 79), podľa ktorých sa smernica nevzťahuje na systémy sociálneho zabezpečenia a sociálnej ochrany, a tiež to, že smernica nemá vplyv na vnútroštátne predpisy o rodinnom práve a na dávky na tom závislé.

Rozhodnutie bolo založené na tom, že v danom štáte - Nemecku došlo k prijatiu legislatívy registrovaného partnerstva s porovnateľnými právami a povinnosťami ako majú manželia v danej oblasti. (bod 44 a 45 Römer). Podľa Súdneho dvora: *„Existencia priamej diskriminácie v zmysle uvedenej smernice v prvom rade predpokladá, že zvažované situácie sú porovnateľné.“*

Vnútroštátny súd v analýze, z ktorej vychádzal súdny dvor Európskej únie tvrdil, že po zmene právneho poriadku už *neexistuje významný právny rozdiel medzi týmito dvomi osobnými stavmi, ako sú upravené v nemeckom právnom poriadku. (manželstvo a registrované partnerstvo.)* Na tomto tvrdení založil Súdny dvor svoj výrok, že osoby sa nachádzajú v porovnateľnej právnej situácii. (bod 41 Römer). Preto rozsudok Römer obsahuje **podmieňujúce výroky**, ktorými sa konštatoval rozpor so smernicou **len v prípade**, (i) ak je manželstvo vyhradené osobám odlišných pohlaví a koexistuje s registrovaným partnerstvom, (ii) pričom registrovaný partner sa musí nachádzať v rovnakej právnej a skutkovej situácii. Podľa Súdneho dvora sa posúdenie porovnateľnosti právnej a skutkovej situácie musí vykonať s ohľadom na práva a povinnosti manželov a práva a povinnosti registrovaných partnerov vo vzťahu k dávke o ktorú ide.

Slovenská republika nenapĺňa predpoklady, ktoré sú uvedené vo výrokoch rozhodnutia Maruko a Römer lebo (i) nezaviedla registrované partnerstvá popri manželstvách a (ii) nepriznáva registrovaným partnerom porovnateľné práva, aké majú manželia v citovanej oblasti. Rozhodnutie Römer ani rozhodnutie Maruko sa tak nemôžu uplatniť v súčasnej právnej situácii na Slovensku pre systém pozostalostných vdovských dôchodkov či doplnkových dôchodkov.

Tretia otázka neobsahuje žiadnu zmienku o sexuálnej orientácii akejkoľvek osoby. Táto otázka sa pýta všeobecne na spolužitie mimo manželstva a kladie otázku, či práva, ktoré má k 1.3.2014 iba manželstvo a manželia majú mať aj iné spolužitia. Argumentácia diskrimináciou je irelevantná.

Návrh tvrdí, že pod termínom „iné postavenie“ sa všeobecne rozumie aj odlišná sexuálna orientácia a otázky s tým súvisiace. Rovnako ako v predchádzajúcich prípadoch sa návrh odvoláva na znenie Charty základných práv európskej únie (ďalej aj „Charta“). Pojem „iné postavenie“, ktorý je v Ústave SR obsiahnutý už od jej prijatia v roku 1992 sa nezdá byť súladné vykladať odkazom na Chartu výkladovými pravidlami a naznačuje skôr tendencie aktivistického prístupu k autonómnemu ústavnému textu namiesto hľadania zmyslu, ktorý samotný text má a obsahuje.

Samotná Charta vo svojej preambule však uvádza, že rešpektuje právomoci a úlohy Únie, ako aj dodržiavanie subsidiarity a potvrdzuje práva, ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty.

Okrem princípu nediskriminácie obsiahnutej v čl. 21 Charty Charta obsahuje aj článok 9, ktorým sa v súlade s princípom subsidiarity rešpektuje rodinné právo ako kompetencia členských štátov. Právo na manželstvo a právo založiť si rodinu je zaručené v súlade s vnútroštátnymi zákonmi, ktoré upravujú výkon týchto práv.

Popri rodinnoprávnom inštitúte manželstva nezavádza žiadne právo na registrované partnerstvo ani na manželstvo osôb rovnakého pohlavia. Preambula vysvetľuje „*že uplatňovanie týchto práv zahŕňa zodpovednosť a povinnosti vo vzťahu k iným osobám, spoločstvu ľudí a budúcim generáciám.*“

Ústavný súd SR vo vzťahu k „inému postaveniu“ vo svojom rozhodnutí PL. ÚS 6/04 uviedol, že: „*Nerovnaké zaobchádzanie zákonodarcom so skupinami osôb v inom postavení v zmysle čl. 12 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ktorých situácia však nie je rovnaká alebo analogická, nemusí byť v nesúlade s označeným ustanovením.*“ Rovnako sa správal aj Súdny dvor v prípade Maruko a Römer.

Zákonná úprava, ktorá zvýhodňuje určitú skupinu osôb, nemôže byť len z tohto dôvodu označená za takú, ktorá porušuje princíp rovnosti. V oblasti hospodárskych, sociálnych, kultúrnych a menšinových práv sú zásahy zvýhodnenia v hraniciach primeranosti nielen akceptovateľné, ale niekedy aj nevyhnutné, aby sa odstránili prirodzené nerovnosti medzi rôznymi skupinami ľudí. (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/02 z 11. decembra 2003)

V súvislosti so súčasným znením článku 41 ods. 1 Ústavy SR je možné jednoznačne potvrdiť, že napomáhanie dobru manželstva znamená faktickú podporu a osobitosť jeho ochrany. Jedinečnosť manželstva umožňuje manželstvu ponechať osobitné práva, ktoré nebudú patriť žiadnej inej strane.

Žiadna z krajín nebola podľa ustanovení Charty či iných predpisov prinútená Súdny dvorom zmeniť svoje zákony tak, aby vo všetkých oblastiach boli práva manželov a manželstva priznané v rovnakom rozsahu aj iným zväzkom, najmä nie vtedy, keď zákonodarca nevytvoril predpoklady na nové rodinnoprávne inštitúty, ktoré sa mali podobieť manželstvu.

Dôvody, pre ktoré sa nenachádzajú osoby mimo manželstva v rovnakom právnom postavení ako manželia sme uviedli. Neexistuje iný rodinnoprávny inštitút ako manželstvo s podobnými právami.

V iných oblastiach nie sú práva priznané na základe sexuálnej orientácie, ale na základe vzájomných rodinnoprávnych väzieb, alebo na základe vedenia spoločnej domácnosti. Tento princíp nevyklučuje osoby, ktoré si vzájomne poskytujú pomoc a ich jedinou nevýhodou oproti sexuálnym zväzkom by bol nedostatok sexuálneho vzťahu. Princíp, ktorý zvolila Slovenská republika vo svojom zákonodarstve je preto spravodlivejší a zabraňuje diskriminácii týchto osôb.

Dôvody, pre ktoré štát priznáva manželstvu osobitné práva a povinnosti sú dlhodobo zakorenené v našom práve a predstavujú stabilnú právnu úpravu. Pre uvedomovanie si sily a úcty k budúcim generáciám sa podporuje manželstvo muža a ženy ako najlepšieho prostredia pre rodenie a výchovu detí.

Tak ako norma, vzor „zdravého človeka“ je dôvodom pomoci chorým, implicitne a logicky je práve manželstvo dôvodom pre existenciu sekundárnej podpory tým, ktorí sú znevýhodnení, lebo ostali ako opustení či osamelí rodičia. Opatrenia pre uchovávanie dobra budúcich generácií si vyžadujú ochranu a prevenciu a poskytovanie výhod spolužitiu, ktoré bezkonkurenčne najlepšie zabezpečuje prežitie spoločnosti. Rozšírenie mnohých iných spôsobov spolužitia neznižuje žiadnu z výhod, ktoré pre spoločnosť prináša manželstvo. Práve naopak v kontexte nevýhod, ktoré vnímajú mnohé odborné autority je potrebné pre podporu manželstva vykonať oveľa viac.

Ak by Ústavný súd SR rozhodol, že zachovaniu osobitných práv manželstva bráni princíp nediskriminácie zakotvený v Ústave SR znamenalo by to, že Slovenská republika prakticky tento princíp nediskriminácie porušuje od svojho vzniku.

Rozdielna skutková situácia manželstva

Podľa čl. 1 základných zásad zákona č. 36/2005 Z. z. v platnom znení (ďalej aj „Zákon o rodine“) je manželstvo zväzkom muža a ženy. *Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí.*

Podľa čl. 2 Zákona o rodine: Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti.

Priznanie výlučných práv je legitímne odôvodnené v samotnom zákone o rodine pri zakotvení špecifickej úlohy manželstva oproti iným spolužitiam.

Podľa § 1, ods. 2 Zákona o rodine „*účelom manželstva je vytvoriť harmonické a trvalé životné spoločenstvo, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí.*“

Podľa § 18 Zákona o rodine „*manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.*“

Situácia iných spolužití založených na rovnakom pohlaví (či rôznych pohlaví, kde nedochádza k intímnemu spojeniu muža a ženy) je iná, práve pre to, že takéto iné spolužitia nie sú schopné alebo ochotné samostatne vzájomne naplniť tento účel založenia rodiny a ani deklarovať tento úmysel pri založení manželstva, či iného typu spolužitia.

Prípadná argumentácia neplodnými manželstvami je tiež nesprávna. Spoločnosť má záujem na vytváraní rodín vopred, a uznáva neplodnosť ako chorobu, ktorú je potrebné liečiť. Už samotné rozhodnutie chcieť mať deti je cennejšie pre spoločnosť ako rozhodnutie nechcieť mať deti. Spoločnosť má legitímny dôvod podporovať vznik stabilných spoločenstiev muža a ženy. Prostredie muža a ženy je aj pre adopciu detí to najlepšie a preto

musí byť podporované. Zabezpečuje odovzdávanie vzorov správania pre deti, ktoré môžu pokračovať v ďalšej generácii vytváraním trvalých zväzkov pre svoje deti. Podporou manželstva sa nezabezpečuje to, že každé manželstvo bude mať dieťa, ale to, že každé dieťa bude mať otca a matku.

Následná výchova detí párami rovnakého pohlavia trpí bazálnym nedostatkom, ktorý spočíva v plánovanom vylúčení jedného rodiča dieťaťa a to, otca alebo mamy zo vzťahu s dieťaťom. Táto situácia je rozdielna aj od tragédie rozvodu, pretože nik pri rozvode neplánoval dieťa pozbaviť vopred jedného rodiča - otca alebo mamy. Rozvod manželstva tiež neznamená automaticky pre dieťa úplnú stratu jedného z rodičov. Spôsoby, ku ktorým bežne dochádza pri „zabezpečovaní si“ dieťaťa v krajinách, kde prišlo k zmene právneho stavu vzbudzujú oprávnené etické kontroverzie. Povolenie v jednej oblasti logicky súvisí so vznikom enormného množstva etických otázok a s pádom ďalších etických hraníc. Platenie za služby náhradnej materskej, využívanie žien tretieho sveta na vynosenie dieťaťa nerešpektujú potrebnú stabilitu pre dieťa a prenatálne výskumy. Opomína sa právo dieťaťa poznať svojich rodičov.

Sociologické výskumy dávajú opodstatnené dôvody uprednostňujúce manželstvo. **Deti majú hlad po poznaní svojich rodičov.** /Kyle Pruett, *Fatherhood* (Broadway Books, 2001) 204./ **Prítomnosť otca v rodine znižuje delikvenciu a antisociálne správanie chlapcov a predčasnú sexuálnu aktivitu u dievčat.** /Ellis, Bruce J., et al., "Does Father Absence Place Daughters at Special Risk for Early Sexual Activity and Teenage Pregnancy?" *Child Development*, 74:801-821., David Popenoe, *Life Without Father* (Boston: Harvard University Press, 1999)./ **Prítomnosť matky v rodine poskytuje deťom vynikajúce emocionálne bezpečie a matka je výnimočná pri čítaní fyzických a emocionálnych podnetov dojčiat. Dcéram poskytuje jedinečné rady, ako sa vyrovať sa s fyzickými, emocionálnymi a sociálnymi problémami spojenými s pubertou a dospievaním.** /Eleanor MacCoby, *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together* (Boston: Harvard, 1998). Steven Rhoads, *Taking Sex Differences Seriously* (Encounter Books, 2004)./

Asistovaná reprodukcia

ESLP v rozhodnutí Gas a Dubois sa v bode 63 vyslovil aj k obmedzeniu umelého oplodnenia na neplodné heterosexuálne páry a v takejto úprave nenašiel diskrimináciu: „... *Súd poznamenáva, že je síce pravdou, že francúzska právna úprava umelé oplodnenie s anonymným darcom umožňuje iba heterosexuálnym párom, prístup k nemu je však tiež podmienený nevyhnutnosťou liečebného účelu zákroku, ktorý tak musí sledovať najmä nápravu neplodnosti, ktorá bola lekársky doložená, či vylúčenie prenosu vážnej choroby (viz § 25 a 26). V zásade je teda vo Francúzsku umelé oplodnenie s anonymným darcom povolené iba neplodným heterosexuálnym párom, ktoré sa nenachádzajú v porovnateľnej situácii ako sťažovateľky. Súd z vyššie uvedeného vyvodzuje, že francúzska právna úprava umelého oplodnenia s anonymným darcom nemôže byť považovaná za príčinu rozdielnosti v zaobchádzaní, ktorého sa sťažovateľky stali obeťou.*

Princíp nediskriminácie je uplatniteľný iba s konkrétnym základným právom alebo slobodou, nie samostatne. Druhá otázka sa pýta na možnosť zavedenia adopcií

---

párom či skupinám rovnakého pohlavia, ktorá nie je základným právom podľa našej Ústavy SR ani ľudským právom definovaným v medzinárodných dohovoroch, ktoré boli Slovenskou republikou ratifikované. Právo na adopcie páromi či skupinami rovnakého pohlavia nie je ani právom podľa našich zákonov.

Zo samotnej formulácie tretej otázky vyplýva, že sa vzťahuje iba k možnosti rozšírenia práv, ktoré v súčasnosti patria výlučne iba manželstvu na iné zväzky. Táto otázka sa nedotýka práv manželov a manželstva, ale pýta sa na možnosť rozšírenia práv doposiaľ patriacich výlučne manželstvu pre iné typy zväzkov bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu. Zo samotnej dikcie otázky je zrejmé, že uvedenými právami doposiaľ iné zväzky nedisponujú preto predmetom referenda nie je základné právo či sloboda definovaná v Ústave SR.

Z prezumpcie ústavnej konformnosti právnej úpravy s Ústavou SR aj s prihliadnutím na vyššie citované ustanovenia Ústavy SR, ktorá umožňuje priznať práva jedinečné pre manželstvo vyplýva, že tretia otázka je v zhode s Ústavou SR.

Žiadna z otázok nežiada zavedenie nových práv ako základných práv alebo slobôd podľa Ústavy SR.

V.

Štvrtá otázka

K štvrtej otázke návrh uvádza v zásade tri pochybnosti (i) zásah do práva na vzdelanie v súvislosti s tým, že obmedzenie vzdelávania je možné iba zákonom nie referendum (ii) zásah do práva rodičov na výchovu (iii) neurčitost' textu, pre ktoré je možné rozšíriť otázku na akýkoľvek nesúhlas s obsahom vyučovania.

Dôležitosť tejto otázky ako otázky verejného záujmu potvrdzuje aj 290 slovenských odborníkov z radov pediatrov, psychológov, psychiatrov, biológov, ktorí podpísali vyhlásenie zverejňujúce svoje praktické skúsenosti s rodovým scitlivovaním a rodovou ideológiou na vnímanie detí a varujú pred zásahmi, ktoré môže mať rozkývanie sexuálnej identity danými rodovými teóriami prednášanými na školách a v rámci výukového procesu. Bola to reakcia na viaceré ataky na vzdelávací proces zo strany ideologických skupín.

Nález Ústavného súdu SR PL. ÚS 03/08 citovaný v návrhu je dôkazom toho, že predmetom otázky nie sú základné práva a slobody. Základné práva a slobody sú zaručené v limitoch ustanovených v čl. 51 ústavy, podľa ktorého domáhať sa práv, možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Predmetom referenda nie je základné právo rodičov na výchovu, ani základné právo na vzdelanie, ale otázka odstránenia limitu na opačnej strane - práva školy na sankcie a donucovanie.

Nález Ústavného súdu SR PL. ÚS 3/08 nemožno uplatniť spôsobom citovaným v návrhu, vzhľadom k tomu, že sa vzťahuje skôr k zásahom štátu do limitácie a druhej diferenciácie počtu externých študentov vysokých škôl.

Právo na vzdelanie nie je možné stotožniť s povinnosťou na vzdelanie. Obsah práva a povinnosti môžu byť totožné, ale vo svojej podstate nie je možné vykonať stotožnenie. Právo „dať“ nie je možné vykladať ako povinnosť „dať“. Právo „absolvovať“ nie je možné stotožniť s povinnosťou „absolvovať“, hoci bude výsledok a čin totožný. Preto nemôžeme súhlasiť s tým, že dosiahnutie účelu sa zabezpečuje uložením povinnosti školskej dochádzky. Povinnosť školskej dochádzky vyplýva z nášho presvedčenia, že vzdelanie nie je len právom, ale aj povinnosťou. Má opačnú stranu mince a tou je doplnenie konceptu ľudských práv o zodpovednosť.

A contrario, ak by bola táto povinnosť stotožnená s právom viedlo by to k absurdným záverom: Právo detí na vzdelanie by znamenalo „donucovanie“ detí, aby sa učili nezmysly, ak im to škola prikáže. Teoreticky, ak by sa dieťa obrátilo na Ústavný súd SR, že sa nechce učiť napr. o „slobode vybrať si rod“, jeho sťažnosť by mala byť zamietnutá z dôvodu, že to bude odporovať jeho základnému právu na vzdelanie. Logickejšie by mohla byť zamietnutá skôr z dôvodu, že uplatňuje právo mimo limitov. Ukazuje sa preto jasne, že predmetom otázky nie je základné právo na vzdelanie.

Otázka sa vo svojej podstate netýka vzdelávacieho procesu (vzdelávania), ale výchovy (rozvíjania jeho osobnosti po stránke telesnej a duševnej), v ktorej viac záleží na životných rodinných hodnotách a vnútornom presvedčení samotnej osoby o svetonázore. Škola nemá byť poverená vyučovaním svetonázoru. Slovenská republika sa zaviazala k neutralite v čl. 1, ods. 1 Ústavy SR. V oblasti sexuálneho správania a eutanázie je asi najvýraznejšie zastúpený prvok svetonázoru a vyváženosť je najkrehkejším prvkom v systéme.

Donucovacie prostriedky školy proti vôli rodičov a detí preto znamenajú narušenie princípu neutrality. Neutralita neznamená vyučovanie rôznych spôsobov etiky, lebo aj to narúša vlastnú etiku osoby, ktorú sa štát zaviazal chrániť a nezasahovať do nej. Princíp neviazania sa na žiadnu ideológiu ani náboženstvo preto nemôže byť vykladaný ako vyučovanie všetkých ideológií či náboženstiev, ale znamená zachovanie priestoru osobného výberu, bez potláčania ktoréhokoľvek náboženstva či svetonázoru.

Otázka existencie takéhoto zákonného limitu – (práva školy na donucovanie účasti na výchove) je vzhľadom k ustanoveniu čl. 1 Dodatočného protokolu č. 2 k Dohovoru v nadväznosti na rozsudok Veľkej komory Folgero v. Nórsko zo dňa 29. júna 2007 značne pochybná a túto pochybnosť je potrebné odstrániť, a to najlepšie najviac demokratickým inštitútom referenda.

Štátna moc pochádza od občanov a občania ju vykonávajú prostredníctvom svojich zástupcov alebo priamo. Referendom, ktoré sa v zmysle Ústavy SR vyhlasuje ako zákon a je ho možné zrušiť iba ústavným zákonom podľa nášho názoru bez akýchkoľvek pochybností je možné rozhodnúť o obmedzení práva škôl na donucovanie a sankcie. Logický a systematický výklad Ústavy SR, rešpektuje vzájomnú previazanosť na ostatné ustanovenia Ústavy SR a vykladá ich vo vzájomnom súlade, tak aby sa dosiahol a rešpektoval cieľ, ktorým je rešpektovanie občana, z ktorého pochádza štátna moc s jeho právom vykonávať túto štátnu moc priamo.

Námietka neurčitosti znenia štvrtej otázky je podľa nášho názoru neopodstatnená a neodôvodnená, prvá časť vety otázky sa jasne viaže k vyučovaniu v oblasti sexuálneho správania a eutanázie. Z textu vyplýva, že obmedzenie práva školy na vyžadovanie účasti sa týka iba účasti na vyučovaní ohľadom sexuálneho správania a eutanázie.

Štvrtá otázka sa nedotýka ani prípadného konfliktu medzi dieťaťom a rodičom. Tento konflikt je riešený osobitne podľa iných ustanovení zákona o rodine. Predmetom konfliktu je nesúhlas dieťaťa alebo rodiča na jednej strane voči právu školy na donucovanie na strane druhej. Cieľom štvrtej otázky je získať odpoveď na tento konflikt.

Predmetom štvrtej otázky nie je základné právo či sloboda, ale „limit“ či „obmedzenie“ vo forme zákonného práva školy na donucovanie k účasti na výchove v špecifických oblastiach výchovy, ktoré sa má buď zachovať alebo odstrániť. V prípade kladnej odpovede na otázku nemôže dôjsť k obmedzeniu základného práva či slobody, iba k odstráneniu zákonného limitu či práva školy na donucovanie. V prípade negatívnej odpovede takisto nepríde k zhoršeniu súčasného stavu základného práva. Predmetom referenda je otázka či má, alebo nemá existovať právo školy na vynucovanie účasti.

VI.

Návrh

Z vyššie uvedených dôvodov navrhujeme, aby Ústavný súd SR nálezom rozhodol

takto:

Referendové otázky predložené prezidentovi Slovenskej republiky petičným výborom dňa 27. augusta 2014 v znení:

1. Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spolužitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou?
2. Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich následná výchova?
3. Súhlasíte s tým, aby žiadnemu inému spolužitiu osôb okrem manželstva nebola priznaná osobitná ochrana, práva a povinnosti, ktoré sú právnymi normami k 1.3.2014 priznané iba manželstvu a manželom (najmä uznanie, registrácia či evidovanie ako životného spoločenstva pred verejnou autoritou, možnosť osvojenia dieťaťa druhým manželom rodiča)?
4. Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania?

sú v súlade s čl. 93 ods. 2 a ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky. Ich predmetom nie sú základné práva a slobody v zmysle čl. 93 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a predstavujú dôležité otázky verejného záujmu v zmysle čl. 93 ods. 2 Ústavy SR.

Referendum s otázkami 1 až 4 uvedenými vo výroku tohto nálezu možno vyhlásiť.

.....
JUDr. Mgr. Anton Chromík, PhD.

zástupca Petičného výboru

za Petičný výbor